

Ironia losu kobiety? *Donna Jusepa Grazii Deleddy*

Na przestrzeni kariery literackiej włoskiej prozaiczki i laureatki Literackiej Nagrody Nobla, Grazii Deleddy (1871–1936), małe formy prozatorskie należałoby postrzegać jako co najmniej równie ważne co jej powieści. Pisarka nie rozstawiała się z tą formą literacką w całym toku swojej działalności artystycznej, a opowiadania stawały się dla niej przestrzenią do uprawiania rozmaitych eksperymentów fabularnych, stylistycznych oraz na poziomie konwencji literackich, pozwalając jej na swobodne przechodzenie między powagą a humorem, tragedią a pastiszem czy ironią¹. Ta ostatnia właściwość stylu Deleddy szczególnie objawia się w prezentowanym niżej opowiadaniu *Donna Jusepa*, opublikowanym po raz pierwszy na łamach rzymskiego tygodnika politycznego i kulturalnego „Il Fanfulla della Domenica” w 1894 roku (pod tytułem *Donna Josepa*), a następnie zamieszczonym w zbiorze opowiadań *Le tentazioni* z 1899 roku². Tekst ten należałoby – podobnie jak publikowane już na łamach „Tekstualiiów” opowiadanie *W nocy*³ – przyporządkować do wczesnej fazy twórczości tej pisarki.

Opowiadanie to okazuje się szczególnie interesujące jako tekst, w którym Deledda w odmienny niż zwykle sposób odnosi się do kwestii pozycji kobiety w patriarchalnej, konserwatywnej społeczności Sardynii przełomu XIX i XX wieku. Co prawda w świecie przedstawionym małych próz tej pisarki miłość i małżeństwo rzadko przedstawiane są jako idące ze sobą w parze, a różnice warstw społecznych pomiędzy kochankami niemal zawsze prowadzą do wypaczenia relacji damsko-męskich, których ofiarą najczęściej padają te niżej postawione jednostki⁴. Jednak w kontekście tytułowej bohaterki poniższego tekstu, czyli służącej pozostającej najprawdopodobniej w relacji erotycznej ze swoim pracodawcą, uderzająca wydaje się zwłaszcza ucieczka Jusepy od – wydawałoby się naturalnej i usprawiedliwionej – roli ofiary. Choć łatwo byłoby odczytywać tę historię w kategoriach studium krzywdy, wynikającej z wykorzystania słabości młodej dziewczyny przez silniejszego od niej pana (co przecież stanowiło część życia wielu panien

¹ Więcej na ten temat por. zwłaszcza: Sharon Wood, „Money, manners and magic: Grazia Deledda’s *racconti*”, w: *The Challenge of the Modern. Essays on Grazia Deledda*, red. Sharon Wood (Leicester: Troubador Publishing, 2007), 87–110.

² Informacje bibliograficzne za: Piero Mura, „Le novelle di Grazia Deledda. Appunti per una bibliografia (A–I)”, *Portales* 2 (2002): 127.

³ Por. Grazia Deledda, „W nocy”, tłum. Iwona Przybysz, *Tekstualia* 1 (2021): 149–165.

⁴ Por. Wood, *Money, manners and magic*, 94–96.

pozostających na służbie)⁵, pozycja swoistej szarej eminencji tego domu, jaką udaje się zdobyć Jusepie, pozwalająca na poprawę losu jej samej oraz – na późniejszym etapie – także i jej bliskich, rzuca inne światło na tę sytuację. Sprawia to, że opowieść o niewinnej, uwiedzionej przez pana dziewczynie szybko przeistacza się w refleksję nad hierarchią wartości ludzkich oraz anatomią konfliktu między honorem a wartościami materialnymi.

Na płaszczyźnie formalno-narracyjnej istotną rolę odgrywa zaś gra, którą Deledda prowadzi z czytelnikami, do pewnego stopnia utrudniająca interpretację rzeczywistego losu protagonistki. Kwestia prawdziwości lub nieistnienia romansu, a wreszcie domniemanej ciąży Jusepy z donem Antinem, de facto nigdy nie zostaje wskazana w sposób bezpośredni, a w całym toku opowiadania narracja miesza ze sobą nazwane wprost kłamstwa powtarzane przez dziesięcioletnią córkę dona Antinego, plotki rozpowszechniane przez inną służącą, Marię Ghespe, oraz sprzeczne sygnały, jakie daje ojczymowi Jusepy don Antine, a matce dziewczyny ona sama, aby pozostawić czytelnika w toku wątpliwości i niedomówień. Sprawia to, że *Donnę Jusepę* można odczytywać nie tylko jako anatomię losu kobiety, lecz także w charakterze studium nad mechanizmem rozpowszechniania się plotek w przestrzeni wiejskiej, a także – w szerszej perspektywie – nad relacją między prawdą a manipulacją.

---

⁵ Na gruncie polskim interesującą analizę tego zjawiska przedstawia Alicja Urbanik-Kopeć (por. Alicja Urbanik-Kopeć, *Instrukcja nadużycia. Służące w XIX-wiecznych polskich domach* (Katowice, Wydawnictwo Sonia Draga, 2019), 145–199.